

Juhász-Nagy Pál: Természet és ember

Kis változatok egy nagy témára

„Bizonyos, hogy az érzelmek mennyire fontosak; bizonyos, hogy a »csak megértésre« apelláló oktatás eleve már azért is csak gyenge lehet, mert éppen az ifjúságban mindig, de sokszor titkon (ma különösen: gátlásosan) munkáló emóciókat hagyja kihasználatlanul vagy fejleszti vissza”. – fogalmazza meg Juhász-Nagy Pál, sajnós időközben már posztumusszá vált »Természet és ember« című könyvének 198. oldalán »Az ökológiai kultúra körvonalai« című írásában. Ezzel a tömör mondattal oktatási rendszerünk egyik fájdalmasan nagy hiányosságára, a diákság érzelmi életének kiaknázatlanságára mutat rá.

Nagyon nehéz, szinte megoldhatatlan feladat recenzálni egy ilyen könyvet, amely a műfaját tekintve egy szerteágazó, sokrétű tanulmánygyűjtemény s mint ilyen meglehetősen diverz. Ugyanakkor rendkívül egységes, mert a természet és az ember lehető legrosszabb irányba elfajult viszonyának hatalmas körében mozog, de tartalmazza az utóbbi évek örvendetes próbálkozásait is.

Van még egy gondolat, amely szinte végigvonul az egész kötetben: ez az oktatás, az iskola, a tanítómesterek és tudományos műhelyek felelősségének hangsúlyozása, példák sorozatán való bemutatása. Az 1978-as tantervreformnak, valamint az utóbbi évek nagyszámú alternatív tanterveinek köszönhetően a mai iskolákban többnyire rendkívül specializált ismeretek kerülnek oktatásra. A környezetismeret és a biológia tárgyak keretein belül is mennyi mindent oktattunk, és tanítunk ma is változó koncepciókkal és különféle, gyakran már kóros arányeltolódásokat eredményező súlyozásokkal! Sok-sok évnek kellett eltelni ahhoz, hogy felcsillanjon egy halvány reménysugár: a közoktatás különböző szintjein tevékenykedő döntéshozók, a Nemzeti Alaptantervek készítői és a tankönyvírók talán kezdik belátni, hogy sürgősen szükség van egy új szemléletű biológiaoktatás bevezetésére. Egy olyanra, amelyben központi helyet kap majd a természet és az ember roppant szövevényes, sürgősen átértékelendő viszonya; egy olyanra, amely azon alapul, hogy a biológiai ismeretszerzés kiindulópontja az élőlény- és a természetismeret: a növény- és állatfajok, a rétek, mezők, erdők, vizek stb. élőlényközösségeinek a megismerése, az esztétikai öröm és az érzelmek szerepének megfelelő helyre történő elhelyezése.

E reménysugár felbukkanásában vitathatatlan szerepe van a tavasszal váratlanul és fájdalmasan korán elhunyt Juhász-Nagy Pál akadémikus professzornak, a nagyműveltségű, iskolateremtő tanárnak. Szinte már „vallásos” meggyőződése volt az, hogy napjaink immáron kritikusan súlyossá vált környezet- és természetvédelmi problémáinak, az egész Föld létét fenyegető ún. bioszférakrízis megoldásában kizárólag egy új típusú, élőlényközpontú ökológiai szemlélet lehet eredményes. Ide pedig csak egyetlen út vezethet: egy új, hasonló szemléletű biológiai oktatás az óvodától egészen az egyetemig. A könyv szinte minden egyes írásában felbukkan valamilyen kontextusban a gondolat, hogy mennyire fontos a természetben történő közvetlen tapasztalatszerzés, az élménygyűjtés, az élővilág hihetetlenül tarka sokszínűségére való rácsodálkozás, a természet ismerete, szeretete, tisztelete és a napjainkban reneszánszát élő természetbúvárok.

A tanulmánykötet első része – a Szemléleti változatok összefoglaló címmel – azoknak az írásoknak a gyűjteménye, amely egyrészt az oktatásból, másrészt az egész emberiség tudatából hiányzó ökológiai szemlélet szükségességével foglalkozik. Századunk végére, amikor már világszerte aggasztó méretűvé vált a környezet – a levegő, a talaj és a vizek – elszennyeződése, az erdőpusztulások, a természetes élőlényközösségekben bekövetkezett sok esetben visszafordíthatatlan leromlások (a degradáció jelensége), a globális felmelegedés és potenciális következményeinek veszélye, akarva-akaratlanul és tudománypolitikától függetlenül középpontba helyezte az ökológiát. Már nemcsak a szakemberek, hanem társadalmi csoportok, országok, sőt az egész világ figyelme e diszciplína fontosságára terelődött. A környezet- és természetvédelmi problémák megoldása egy új típusú szemléletet követel! Ennek a jegyében született az Iskolakultúra III. évfolyamának 2. számában napvilágot látott Rácsodálkozás a természetre című elmélkedés,

amely az elmúlt év december elején hangzott el a Magyar Tudományos Akadémián a Környezeti nevelés – ökológiai kultúránk konferencián, amely egyben a Szerző életének utolsó, nagyobb nyilvánosság előtti előadása volt.

E sorok írója – sok társával együtt – nagyon sokat köszönhet Juhász-Nagy Pálnak, az emberségből, tisztességből, természet és tudomány iránti alázatból példát mutató tanítómesternek, aki minden lehetséges fórumon és minden időben síkra szállt az oktatás és a tanító-tanár felelősségeért, az intellektuálisan vonzó tanáregyéniség szerepének méltó elismeréséért. Az Iskolakultúrában különösen fontosnak érzem a szakmai elismerés mellett kiemelni a könyv Szerzőjének az iskolateremtésben, az oktatásrendszerünk megváltoztatásában betöltött szerepét, jelentőségét. Talán még soha nem volt annyira fontos, a tanáregyéniség szerepe a felnövekvő ifjúság szemléletformálásában, mint napjaink zűrzavaros, értékrendet tévesztő világában. Hogy mennyire szükség van az értékek tisztázására, a szemmérték „átállítására” bizonyítja e tanulmánykötet címe, amely a nagyképű megszokással ellentétben a címben szereplő főneveket a megfelelő sorrendben használja: előbb a Természet és utána az Ember.

Nehéz, és főlöszleges bármit is kiemelni ebből a könyvből. Az első rész – Szemléleti változások – valamint a második – Kultúrtörténeti változások – gyűjtemény mellett az érzelmeikkel keresztül-kasul átszőtt harmadik rész – Személyi és recenziós változatok, valamint az utolsó egység – Tematikus változatok sem nélkülozi az érzelmi fűtöttséget. Mégis felhívnam a figyelmet az egyik legérdekfeszítőbb gondolatfüzérre: *Soó Rezsőről* – őszintén címmel. Allíthat-e tanítvány (Juhász-Nagy Pál mindig Soó tanítványnak vallotta magát!) szebb emléket tanítómesterének, professzorának, mint ez a tíz oldalas tömör elmélkedés? Ebben benne van a mélyen tisztelt, de emberi gyengeségektől nem mentes ember összes iskolateremtő tudósi erénye és korláta, munkásságának minden fény- és árnyoldala. A mai ökológusok, növényföldrajzosok, cönológusok és botanikusok kivétel nélkül – közvetlenül vagy közvetetten az iskolateremtő Soó professzor tanítványai. Ezt folytatta Juhász-Nagy Pál, aki a természet bonyolult rendszerében mindig igyekezett megmutatni tanítványainak a látszólag talán egyszerű, de gyakran alázatparancsolóan bonyolult, rafinált összefüggéseket. Ebből a könyvből is kítűnik kiváló növényismerete, kivételes „terepszimata” és a természet egységes egészben való látásának és kezelésének képessége. Kiválóan ötvözte az ún. klasszikus cönológiát, a tereptapasztalatokat a legmodernebb modellezésesekkel. Nála ezek soha nem váltak el egymástól, egyiknek sem volt elsőbbsége a másik rovására, ami az Olvasó számára is nyilvánvaló a könyv lapozgatása során.

Végezetül ajánlom melegen mindazoknak ezt a könyvet, akik nem restek olvasás közben szellemi erőfeszítésre; azon tanároknak, akik bátran viszik kirándulni a természetbe tanítványaikat, mert jól ismerik azt, azoknak, akik eddig egy kicsit idegenül és értetlenül szemlélték a természet számtalan jelenségét, de igényük van egy új szemléletű természetkultúra elsajátítására, s mindazoknak, akik eddig a természet és ember viszonyáról pont fordítva gondolkodtak.

Juhász-Nagy Pál: Természet és Ember. Pedagógus Szakma Megújítása Projekt, 1993.

Kapható a Mentor könyvesboltban. Budapest V., Dorottya utca 8.

SZABÓ MÁRIA